

Seda Taş (Ed.), Çeviribilimde Araştırmalar, Hiper Yayın, İstanbul, 2019, 250 sayfa, ISBN: 978-605-281-322-5, e-ISBN: 978-605-281-323-2

Yeşim (Sönmez) DİNÇKAN*

Çeviribilim alanında yayımlanan *Çeviribilimde Güncel Tartışmalardan Kavramsal Sorgulamalara* (Hiper Yayın, 2018) ve *Çeviri Üzerine Gözlemler* (Hiper Yayın, 2019) adlı kitaplardan sonra projenin üçüncü ve son aşaması olarak yine Hiperlink yayınları tarafından basılan *Çeviribilimde Araştırmalar* kitabı da Trakya Üniversitesi Mütercim-Tercümanlık Bölümünde öğretim üyesi olan Doç. Dr. Seda Taş editörlüğünde alanın değerli akademisyenleri tarafından kaleme alınan bölümlerden oluşmaktadır. Taş (s.9) “Çeviribilim alanına katkı sunabilecek nitelikteki değerli çalışmaları bir araya getirmek konusunda farklı fikirlerim ve ümidim vardı,” sözleriyle önsöz bölümünde yola çıkış amacını ifade etmiştir. Bu amacı gerçekleştirmek üzere çıkılan yolda son nokta olan bu kitapta çeviribilim alanında on araştırmacının kapsamlı çalışmaları yer almaktadır.

Kitap, çeviribilim alanına uzun yıllardır emek vermiş alanın duayenlerinden Işın Öner tarafından “To Read or not to Read: ‘Why Reading Matters’ in the Practice of Translation” (“Okumak ya da Okumamak! Çeviri Eyleminde Okumanın Önemi”) başlığı ile İngilizce olarak kaleme alınmış bir bölüm ile başlamaktadır. Kendi okuma sevgisinden yola çıkarak okumanın çevirideki öneminden bahseden Öner (s. 14) “okumanın sadece beyine gıda sağlayan bir süreç olmakla kalmadığını aynı zamanda yeni ağlar inşa ederek karar verme mekanizmalarını zenginleştirdiğini dolayısıyla da çevirmenlere mesleklerinde yardımcı olduğunu, ifade etmiştir. Kimi sıradan okur, yazar ve bilim adamının okuma deneyimlerinden örneklerle çevirmenin okuma serüveninin karanlık köşelerine ışık tutmaya çalıştığını” belirtmiştir.¹

* Dr., Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Mütercim Tercümanlık Bölümü, İngilizce Mütercim Tercümanlık A.B.D., Ankara, ydinckan@hacettepe.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0335-4843

¹ Aksi belirtilmediği takdirde çeviriler tarafımda yapılmıştır.

Geliş Tarihi / Received: 31.03.2022

Kabul Tarihi / Accepted: 23.07.2022

Yayın Tarihi / Published: 30.01.2023

İkinci bölümde, saygıdeğer araştırmacı Ayşe Banu Karadağ'ın “Çeviri Yoluyla Geçmiş, Şimdi ve Gelecek Arasında Köprüler Kurmak” (“Building Bridges between the Past, Present and Future through Translation”) başlıklı bölümü yer almaktadır. Bu bölümü yazmaktaki amacını Karadağ (s.33) şu sözlerle anlatır: “Çevirinin tarihi (yazımı) ile etkileşimini gerek kültürler gerekse geçmiş, şimdi ve gelecek arasında köprüler kuran çeviriler ve çevirmenler odağıyla çeviribilim bağlamında irdelemektir.” Yazar (s.35) sonuç gözlemlerini, “Bölüm boyunca tarihyazımı bağlamında sıklıkla vurgulandığı üzere tek bir “söylem” değil “söylemler”, tek bir “tarih” değil “tarihler” vardır. Yazılanların da yalnızca yazarların kurguladığı bir “söylem” ve “tarih” olduğu düşünüldüğünde, genelde çeviri ve özelde de geri çeviri bağlamında “söylem” ve “tarih” kurgularını oluşturmadaki otoritenin çevirmene ait olduğu söylenebilir,” sözleri ile sonlandırmıştır.

Üçüncü bölümde, Nilüfer Alimen'in “Batı'nın Doğu Çevirisi Olarak Oryantalizm ve Oryantalizm ve Oryantalist Metinlerin Türkçeye Çevirileri” (“Orientalism as the West's Translation of the East and Translation of Orientalism Texts into Turkish”) adlı çalışması yer almıştır. Çalışmada yazar, Oryantalizm olgusunun Batı'nın Doğu çevirisi olarak ele alınmasını önermektedir ve Osmanlı İmparatorluğu'nu ve Türkleri konu alan Batılı metinlerin ve bu metinlerdeki Oryantalist tutumun Türk okurlara nasıl çevrildiğinin “geri çeviri” kavramı üzerinden okunmayı hedeflemektedir. Bölümün kavramsal çerçevesini ise Gideon Toury'nin süreç öncesi normları oluşturmaktadır. Sonuç gözlemlerini Alimen (s. 37), “Kaynak-odaklı bir çeviri anlayışında kaynak metnin “otoritesinin” ve “üstünlüğünün” teyit edildiği iddia edilir. Bu varsayımdan yola çıkarak benimsenen geri çeviri stratejileriyle *Batının Gözüyle Türkler* dizisindeki Batı'nın “otoritesinin” ve “üstünlüğünün” teyit edildiği söylenebilir mi? Bence söylenemez, çünkü geri çeviri süreci genel olarak kuramcılar tarafından anlatıldığı şekliyle işlemese de ürünün yarattığı etki sonunda aynı olmuştur,” şeklinde özetlemiştir.

Kitabın dördüncü bölümünde Senem Öner Bulut'un “İnsan Çevirmenin Gelecekteki Mesleki Profili ve Failliği: Çevirinin Teknolojileşmesi Bağlamında İnsan-Makine Gerilimi Üzerine bir İnceleme” (“Future Professional Profile and Agency of the Human Translator: A Survey on Human-Machine Tension in the Context of the Technologization of Translation”) başlıklı çalışması yer almıştır. Son dönemde gündemde olan insan-makine çevirisi etkileşimini tartışan bu çalışmada, çevirmenlik mesleğinde çevirmenlerin rolünün yeniden değerlendirilmesi ve tanımlanması, makine çevirisinin gelişimi, uygulaması ve geliştirilmesi ile

ilgili süreçlerde insan katılımının mümkün olduğu alanlar ile ilgili araştırma yapmanın gerekliliği vurgulanmıştır. Aynı zamanda çevirinin teknolojileşmesi ile birlikte gerekli beceri ve yeteneklerin çeviri eğitimine entegre edilmesi için de araştırmalar yürütülmesinin önemi irdelenmiştir.

Banu Tellioglu (s. 46) tarafından kaleme alınan “Özgünün Kökeni ve Çeviride Telif Hakları Meselesi” (“The Origin of the Original and the Issue of Translation Copyright”) başlıklı bölümü; Özgünün Kökeni: Yazarlık ve Fikri Mülkiyet Hakları, Özgün-Çeviri Hiyerarşisinin Doğuşu ve Telif Yasalarına Yansıması ve sonuç alt bölümlerinden oluşmaktadır. Tellioglu, “Çevirinin telif yasaları kapsamında kaynak metin ile eş statüde ele alınması, özgün yapıt üretimi ile çevirinin birbirinden bağımsız etkinlikler olarak tarif edilmesi, kısaca bu çalışmada ele alınan temel çelişkinin ortadan kaldırılması aynı zamanda kültür, sanat ve eğitim faaliyetlerinde büyük ölçüde çeviriden faydalanan, hatta bu alanlardaki gelişimi çeviriye bağlı olan ülkelerde uzun telif koruma süreleri nedeniyle az sayıda ya da niteliksiz çeviriler yayımlanmasını da önleyecektir,” diyerek telif yasalarında yapılması gereken köklü değişikliklerin önemini de vurgulamıştır.

Muhammed Baydere, “Kavramsal Sınırların Yeniden Ele Alınması: Çeviri” Yoluyla “Telif Olan” (“Conceptual Boundaries Revisited: Born as an “Original” through “Translation”) başlıklı bölümünde öncelikli olarak İngiliz deniz tarihçisi Ernle Bradford’un *The Great Siege, Malta 1565* adlı kitabı ve Osman Öndeş tarafından yapılan *Turgut Reis (Son Sefer)* adlı ilk çevirisi üzerinde durmaktadır. Ardından eserin Osman Öndeş imzasıyla çıkan ve çevirmenlik/yazarlık ve çeviri/özgün sınırlarının tartışmalı olduğu ikinci çevirisi *Turgut-Reis-Malta Kuşatması ve Son Sefer* ve son çevirisi *Kanuni'nin Amiralî, Turgut Reis'in Son Seferi Malta Kuşatması'nı* çeviri ve telif kavramları bağlamında tartışmaya açmaktadır.

Yedinci bölümde, Aytül Durmaz Hut, “Çevirinin Yansımaları Olarak Çeviriyazıların Farklı Adlandırılışları Üzerine Bir Çalışma” (“A Study on Different Classification of “Transcriptions” as Reflections of Translation”) başlıklı çalışmasında “çeviriyazı” kavramına dair farklı adlandırılış karmaşasının tarih metinleri özelinde nasıl şekillendiği sorgulanmıştır. Hut, (s.194) bölümünü “Sonuç olarak, bu betimleyici çalışma kapsamında, çeşitli tarih metinleri incelenmiş ve transkripsiyonlar bağlamında ne şekilde sunuldukları saptanmaya çalışılmıştır. Çalışmanın, çeviri eylemini doğrudan ya da dolaylı olarak kapsayan birçok olgu ve kavrama dair yapılacak karmaşa/tutarsızlık araştırmalarının çeviribilim alanında tanımların

genişlemesine katkı sağlayacağı umut edilmektedir” sözleriyle sonlandırmıştır.

Çeviribilimde Araştırmalar kitabının sekizinci bölümünde Umut Can Gökdoğan, “Yeniden Basımlarda ‘Diliçi Çevirmen’ olarak Editör” (“Editor as “Intralingual Translator” in Reprints”) başlıklı bir bölüm kaleme almıştır. Yeniden basımların, gerek yan metin öğelerinin eklenmesi, çıkarılması veya değiştirilmesi gerekse metin içi müdahalelerin ön plana çıkması sebebiyle ilgi çekici veriler sunduğunu belirten Gökdoğan (s. 208), “yeniden basımlarda da çevirilere müdahalelerde bulunulmakta, bu şekilde çevirmenler ve editörler seslerini/görünürlüklerini hissettirmektedir”, şeklinde konuya açıklama getirmektedir. Çalışmasında farklı yıllardaki basımların incelenmesinin her “yeni” basımın bir önceki “eski” basımın yerini aldığı doğrusal bir ilerlemeden ziyade “eski” ile “yeni”nin döngüsel bir biçimde etkileşim içinde olduğunu gösterdiğini ifade etmiştir.

Kitabın dokuzuncu bölümünde, Alper Zafer Güneş’in “Why Would Institutional Memory Matter for the Translation Studies?” (“Kurumsal Hafıza Çeviribilim için Neden Önemli Olabilir?”) başlıklı çalışması yer almaktadır. Çeviribilimde kurumsal hafızanın öneme dair son derece detaylı bir inceleme içeren çalışma, giriş, inceleme, meta-tartışma ve sonuç bölümlerinden oluşmaktadır.

Onuncu ve son bölümde ise Ayşe Betül Sayın’ın “Çevirinin Yuvaya Dönüşü: Sömürgecilik Sonrası Çeviri Kuramında “Metinsiz Geri Çeviriler” (“The Return of the Native: ‘Textless Backtranslations’ in Postcolonial Translation Studies”) adlı çalışması yer almaktadır. Sayın (s. 248), sonuç gözlemlerinde, “Çokdilli göstergeler içeren bir kaynak metnin geri çevirisi üzerine yapılan betimleyici çalışmalarda çeviride dilbilimsel dönemecin izlerini taşıyan yöntemlere rastlandığını ifade etmiştir. Bu sebeple yapısalcılık sonrası çözülen karşıtlıkların başka isimlerle yeniden ortaya çıktığı görülmektedir. Egzotikleştirme/yerlileştirme gibi karşıtlıklardan ziyade metinlerin ikili göstergelerinin bağlamsal analizleri yoluyla daha amprik betimleyici çalışmalar yapılabilir,” ifadelerine yer vermiştir.

Sonuç olarak, *Çeviribilimde Araştırmalar* kitabı, akademisyenler, öğrenciler, çevirmenler ve çeviriye ilgi duyanlara çeviribilim alanındaki güncel tartışmalar hakkında fikir verebilecek, çeviriye dair farklı bakış açıları edinmelerini ve yeni yeni sorgulamalara kapıları aralamalarını sağlayacak bir eserdir.

KAYNAKÇA

- TAŞ, Seda (2019), (Ed.), *Çeviribilimde Araştırmalar*, Hiperlink Yayınları, İstanbul.
- TAŞ, Seda (2019), (Ed.), *Çeviri Üzerine Gözlemler*, Hiperlink Yayınları, İstanbul.
- TAŞ, Seda (2018), (Ed.), *Çeviribilimde Güncel Tartışmalardan Kavramsal Sorgulamalara*, Hiperlink Yayınları, İstanbul.